

K R O N I K A N A U K O W A

Profesor Elżbieta Kowecka (19 IX 1929–8 VIII 2001)

Z urodzenia Warszawianka, młodość spędziła w Lublinie. W trudnych latach powojennych ukończyła tamtejsze gimnazjum i zaraz po uzyskaniu matury podjęła pracę. Wybierając drogę życiową kontynuowała naukowe tradycje związanej z Lubelszczyzną rodziny Łosiów. W latach 1948–1952 pracowała w tamtejszym Państwowym Muzeum, następnie przez rok kierowała Działem Grafiki Biblioteki Publicznej im. Łopacińskiego. Pracując, studiowała na Wydziale Historii Sztuki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Dyplom magistra uzyskała w 1952 r.

Dalsza droga zawodowa Pani Profesor była związana z Instytutem Historii Kultury Materialnej PAN (obecnie IAE PAN). Pracę rozpoczęła w marcu 1954, niemal w początku istnienia Instytutu i pozostała mu wierna przez czterdzieści pięć lat, do przejścia na emeryturę. Formalnie, główne etapy jej naukowej kariery wyznaczały kolejne stopnie naukowe: doktorat (1961), habilitacja (1968), wreszcie profesura (1983). Przecież jednak nie one, choć ważne, stanowią o wyjątkowości jej naukowego dorobku. „Zdradziła” historię sztuki dla nowej, odmiennej, choć pokrewnej dziedziny historii. Podejmowane przez nią badania często miały charakter pionierski, wyznaczały kierunek rozwoju historii kultury materialnej. Jej zainteresowania ewoluowały. Była wierna epoce, pasjonowały ją dzieje Polski stuleci XVIII i XIX. W tych szerokich ramach najpierw (w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych) podejmowała problematykę dziejów przemysłu: tekstylnego, farbiarskiego, ceramicznego. Obok monografii ściśle naukowych, wybitnym osiągnięciem było wydane przez Ossolineum popularnonaukowe opracowanie *Porcelana polska* (1975), którego była współautorką. W latach siedemdziesiątych i później punkt ciężkości jej

zainteresowań przesunął się na kwestie konsumpcji, warunków codziennej egzystencji różnych warstw społecznych. Szczególnie interesowały ją problemy życia domowego, rola kobiety-pani domu, ale też m.in.: kwestie wyposażenia wnętrz mieszkalnych, zagadnienia kulinarne, higiena i wiele innych składających się na codzienność kolejnych pokoleń. W tomie piątym *Historii kultury materialnej ziem polskich w zarysie* (1978), obejmującym lata 1795–1870, jako jego współautorka i redaktorka sformułowała program badań nad szeroko pojmowaną historią konsumpcji w tej epoce. Niektóre jego punkty zrealizowała sama. Kolejno ukazywały się monografie: poświęcona życiu w zamożnych domach ziemiańskich *W salonie i w kuchni* (1984) i *Dwór najrządniejszego w Polsce magnata* (1991). W tej ostatniej, na podstawie archiwaliów z lat czterdziestych–sześćdziesiątych XVIII stulecia, wnikliwie i z gawędziarską swadą analizowała poziom życia a także mechanizmy funkcjonowania dworu hetmana wielkiego koronnego Jana Klemensa Branickiego. Nakreśliła wyrazisty obraz materialnych warunków, trybu życia magnata i jego otoczenia. Zebrane w pracy szczegółowe informacje o zarządzaniu swoistym przedsiębiorstwem, jakie stanowił dwór, miały istotne znaczenie dla zrozumienia funkcjonowania gospodarki Rzeczypospolitej u schyłku jej istnienia.

Szczególną pozycję w dorobku Elżbiety Koweckiej zajmują dzieje Warszawy. Poświęciła im kilkadziesiąt publikacji. Szereg wybitnych osiągnięć zamyka wyróżniona nagrodą Klio, wydana przed trzema laty książka *Kupić! Sprzedać!* — monografia sklepów warszawskich z artykułami domowymi w latach 1830–1870, w której Autorka śledziła pojawianie się nowości w ofercie i reklamie.

Nie sposób wymienić wszystkich dokonań Pani Profesor, trzeba jednak wskazać na jeszcze jedną cechę jej twórczości. Jej książki, zarówno te w zamyśle popularne jak i ściśle naukowe, znajdowały licznych czytelników i nabywców także poza gronem historyków. Budziły zainteresowanie amatorów historii, nie tracąc nic z walorów merytorycznych. Prawie wszystkie doczekały się wznowień. Taki sukces jest udziałem niewielu badaczy.

Jako Autorka współpracę z naszym pismem Pani Profesor podjęła już w latach pięćdziesiątych. Zasiłała wszystkie działy Kwartalnika. Szczególnie istotny był jednak jej udział w Kronice Naukowej, w której zaprezentowała ważne dla historyków kultury materialnej za- bytki ze zbiorów kilkudziesięciu muzeów z całej Europy. W 1977 r. została zastępcą redaktora, później członkiem Komitetu Redakcyjnego. Nawet w ostatnich latach, gdy zmagiała się z chorobą, służyła redakcji życzliwą radą. Prace redakcyjne prowadziła również jako sekretarz „Studiów z dziejów rzemiosła i przemysłu”.

Choć pochłaniała ją przede wszystkim praca twórcza, Pani Profesor wniosła też istotny wkład w życie społeczności instytutowej. Przez blisko dwa dziesięciolecia zasiadała w radzie naukowej. Jako wybitny specjalista z dziedziny szeroko rozumianej historii kultury materialnej służyła swoją wiedzą i doświadczeniem udzielając cennych rad i wskazówek młodym adeptom historii. W trudnym okresie przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych była zastępcą kierownika Zakładu Historii Kultury Materialnej. Wraz z kierownikiem — prof. Marią Dembińską tworzyły niezapomniany zespół. W 1980 r. włączyła się aktywnie w działalność społeczną w NSZZ „Solidarność”. Była członkiem Komisji Zakładowej Instytutu; działalność kontynuowała w latach stanu wojennego. Była wzorem odwagi, ale zarazem rozsądku, umiaru, troski o dobro wspólne. W dekadzie lat osiemdziesiątych współzakładała, organizowała i prowadziła archiwum Prymasowskiego Komiteu Pomocy Osobom Pozbawionym Wolności i ich Rodzinom, gromadzące dokumentację prześladowań działaczy i uczestników ruchu „Solidarność” i całej opozycji.

Pożegnaliśmy Elżbietę Kowecką, pełnego pasji badacza, przyjaznego ludziom, prawego człowieka.

Elżbieta Mazur, Andrzej Klonder

(Warszawa)